

2019-05-06 Christer Nilsson

ÄR DU SAMBO BÖR DU KÄNNA TILL DETTA PREJUDIKAT FRÅN HÖGSTA DOMSTOLEN

Om du är sambo och betalar kostnader på egendom som ägs enbart av din sambo och som inte är samboegendom bör du tänka på följande. Högsta domstolen har i ett prejudikat, från den 6 februari 2019 i en dom T 1634-18, avgjort vem som har bevisbördan för påståendet att gjorda betalningar varit fråga om ett penninglån från den ena sambon till den andra sambon. Betalningarna avsåg fakturor som hänförde till sådan egendom som ensam ägdes av andra sambon och var inte samboegendom; (än den betalande).

Högsta domstolen ansåg att det är den betalande sambon som har bevisbördan för sitt påstående att de gjorda betalningarna var ett penninglån. Det var således denna sambo som hade att bevisa / styrka att det förelåg en försträckning, (penninglån).

Högsta domstolen prövade också om den andra sambon gjort en obehörig vinst på grund av det ekonomiska tillskott som sambon tillfört sådan egendom som enbart tillhört andra sambon. Därigenom skulle sambon till egendomen kunna bli ersättningskyldig till den sambo som tillfört det ekonomiska tillskottet.

Högsta domstolen ansåg att i det nu aktuella fallet inte förelåg en obehörig vinst för den sambo som ägde egendomen och var därmed inte ersättningskyldig för de betalningar som den andra sambon erlagt.

I domskälen till denna dom redogör också Högsta domstolen för det rättsliga läget över de ekonomiska förhållandena som gäller när man lever i ett samboförhållande.

Detta prejudikat ska också jämföras mot ett annat prejudikat från Högsta domstolen, NJA 214 s. 364. Här gällde det om en överföring av penningmedel mellan två konton skulle anses utgöra ett lån (försträckning) eller gåva. Här angav Högsta domstolen att bevisbördan låg på den som påstod att det var frågan om en gåva.

När det i allmänhet råder tvist om en penningöverföring är ett lån (försträckning) eller inte så är huvudregeln den att det är borgenären som har bevisbördan och ska bevisa att transaktionen utgjorde ett lån.

I det nu aktuella prejudikatet, T 1634-18, redogör Högsta domstolen i sina domskäl också för prejudikatet, NJA 2014 s. 364, och varför det ansågs inte tillämpligt i det nu aktuella fallet.

LITTERATUR

Bifogas denna artikel.

Högsta domstolens dom, T 1634-18 från 2019-02-06.

NJA 2014 s. 364 (Högsta domstolen)

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 6 februari 2019

Mål nr

T 1634-18

PARTER

Klagande

B-OW

Ombud: Advokat HJ

Motpart

MS

Ombud: jur.kand. CN

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2017-09-08 i mål T 8410-16

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Högsta domstolen förpliktar OW att ersätta MSs rättegångskostnad i Högsta domstolen med 12 500 kr, avseende ombudsarvode, med ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

OW har yrkat att Högsta domstolen ska förplikta MS att till honom betala 295 643 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 2 november 2015 till dess betalning sker, befria honom från skyldigheten att ersätta MS för hennes rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta MS att ersätta honom för hans rättegångskostnader i dessa instanser.

MS har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. OW och MS levde i ett samboförhållande mellan 2008 och midsommar 2013. De bodde tillsammans på den fastighet som MS ägde sedan tidigare. Vid flera tillfällen från hösten 2012 fram till sommaren 2013 betalade OW fakturor ställda på MS uppgående till sammanlagt 255 643 kr. Det var fråga om installationer på fastigheten bestående av bl.a. utbyggnad av hus, en braskamin, en bod och målningsarbeten. OW betalade även i oktober 2012, i samband med att MS bytte bil, prisskillnaden på 40 000 kr mellan hennes inbytesbil och den nya bilen som kostade 70 000 kr.

2. Under den första tiden av samboförhållandet behöll OW den bostadsrättslägenhet där han dittills hade bott. Parterna var överens om att var och en skulle betala för sin bostad, vilket också skedde. MS betalade driftskostnaderna för sin fastighet även efter det att OW 2010 sålt sin lägenhet. Båda parter bidrog till övriga gemensamma levnadsomkostnader. När parförhållandet avslutades vid midsommar 2013, krävde OW av MS att få tillbaka det som han betalat för arbetena och installationerna på hennes fastighet samt för den nya bilen.

3. OW väckte därefter talan mot MS och yrkade vid tingsrätten att MS skulle förpliktas återbetala 295 643 kr avseende det som han hade betalat. Han gjorde gällande att betalningarna var att se som lån, att de inte utgjorde normala bidrag till parternas levnadsomkostnader och att han inte hade haft någon gåvoavsikt i förhållande till MS. Hon bestred kravet och gjorde gällande att betalningarna var att se som normala bidrag till parternas levnadsomkostnader eller som gåva till henne. Enligt MS var det OW som ensam tog initiativ till och lät genomföra arbetena på hennes fastighet.

4. Tingsrätten, som fann att betalningarna inte utgjort normala bidrag till parternas gemensamma hushåll, biföll OWs talan. Tingsrätten ansåg att bevisbördan för att betalningarna utgjort gåva och inte lån, skulle läggas på MS och att hon inte hade fullgjort sin bevisbörda.

5. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och lämnat OWs talan utan bifall. Hovrätten har ansett att bevisbördan för OWs påstående att betalningarna utgjort lån ska läggas på honom och att han inte lyckats styrka detta påstående. Hovrätten har vidare uttalat att OWs talan inte heller kan bifallas enligt principen om obehörig vinst.

6. OW har i Högsta domstolen argumenterat för att även principen om obehörig vinst medför ett bifall till hans talan, medan MS har hävdats motsatt uppfattning.

Frågorna i Högsta domstolen

7. Frågorna i Högsta domstolen är dels om OW har rätt att av MS få medel återbetalade på den grunden att det varit fråga om försträckning (penninglån), varvid frågan om hur bevisbördan ska placeras får betydelse, dels om de ekonomiska tillskott som OW har gjort ger en rätt till ersättning på den grunden att MS har gjort en obehörig vinst.

Allmänt om sambolagen och sambors förmögenhetsförhållanden

Sambolagen

8. Rättslig reglering avseende samboförhållanden finns i sambolagen (2003:376). Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll (se 1 §). Sambors gemensamma bostad och bohag utgör i regel samboegendom, om egendomen har förvärvats för gemensam användning (se 3 §).

9. Ett samboförhållande upphör bl.a. om samborna flyttar isär (se 2 §). Om förhållandet upphör av annat skäl än att samborna ingår äktenskap med varandra, ska på begäran av någon av samborna samboegendomen fördelas mellan dem genom bodelning (se 8 §).

Generella regler om sambors förmögenhetsförhållanden

10. I den ekonomiska relationen mellan sambor är i övrigt vanliga förmögenhetsrättsliga normer tillämpliga, låt vara att dessa måste tillämpas med beaktande av den nära personliga och ekonomiska gemenskap som i allmänhet råder mellan sambor (jfr NJA 1992 s. 163). Detta gäller bl.a. frågan huruvida viss egendom som har förvärvats under ett samboförhållande tillhör endera sambon ensam eller båda samborna gemensamt med samäganderätt.

Utgifter och tillskott avseende den andra sambons egendom

11. När en sambo har utgifter avseende den andra sambons egendom gör sig vissa särdrag gällande som beror på samboförhållandet. Samlevnad i ett samboförhållande innefattar vanligen bl.a. att parterna efter sin förmåga, i ett gemensamt intresse och som ett led i samlevnaden, bidrar till de gemensamma behoven utan att sedan kräva ersättning av varandra. När det gäller löpande utgifter av mer vardaglig karaktär är utgångspunkten därför att någon avräkning mellan samborna inte ska ske, varken i ett pågående samboförhållande eller efter att ett samboförhållande har upplösts (jfr NJA 1975 s. 298 angående arbete och tjänster i hemmet).

12. Vid större ekonomiska tillskott till den andra sambons egendom kan det naturligtvis förekomma att samborna avtalat om att tillskottet utgjort en försträckning eller en gåva riktad till den mottagande sambon. Situationen är emellertid inte alltid så klar. I relationen mellan sambor har den nära personliga och ekonomiska gemenskapen betydelse på så sätt att den inverkar på de motiv samborna har vid olika typer av ekonomiska dispositioner. Det kan t.ex. antas vara vanligt att en sambo som gör ett ekonomiskt tillskott inte har någon regelrätt gåvoavsikt riktad specifikt mot den andra sambon utan snarast gör tillskottet i syfte att själv – och tillsammans med sambon – få nytta av investeringen genom användning av det som investeringen avser. Om det inte är fråga om försträckning, kan det emellertid i en sådan situation som utgångspunkt inte anses föreligga någon rätt för den tillskjutande sambon att få tillbaka det överförda värdet under ett pågående samboförhållande.

Bevisbördans placering när det är ostridigt att ett tillskott har skett till den andra sambons egendom

13. Som en allmän princip gäller att den som i en rättegång kräver betalning på grund av påstådd försträckning har att styrka sitt påstående (se ”Hakvin och Elvira” NJA 1975 s. 577 och ”Klädpartiet och avräkningen”

NJA 2009 s. 64). I rättsfallet ”Tandläkarens olycka” NJA 2014 s. 364 uttalas emellertid att den principen inte tar sikte på det fallet att det står klart att ett visst belopp har förts över från en person till en annan men det råder oenighet om överföringen har utgjort försträckning eller gåva. I det fallet lades bevisbördan på den part som påstod att överföringen utgjort en gåva. Rättsfallet måste så förstås att det i grunden fanns en rätt att i det särskilda fallet återfå de medel som överförts (jfr t.ex. Alexander Hardenberger, Bevisbördans placering i fordringsmål – en rättsfallsstudie, i Svensk Juristtidning 2018, s. 360 ff., särskilt s. 363 ff., jfr även Stefan Lindskog, Betalning, 2 uppl. 2018, s. 867 f.).

14. Frågan kan ställas om den sist nämnda bevisbörderegeln kan tillämpas också när det står klart att ett visst värde har förts över inom ramen för ett samboförhållande. För detta skulle främst tala att en överföring, som inte utgör en försträckning, också i detta fall får ett slags benefik karaktär. Den undantagsregel som för vissa fall följer av rättsfallet ”Tandläkarens olycka” står emellertid i mindre god överensstämmelse med utgångspunkterna för sambors förmögenhetsförhållanden (jfr p. 10–12). Med hänsyn till den ekonomiska gemenskap som sambor lever i och som normalt innefattar ett mycket stort antal ekonomiska händelser, bör bevisbördan för att fråga är om försträckning – i enlighet med huvudregeln – ligga på den som påstår sig ha en fordran, t.ex. med anledning av en investering i den andra sambons egendom. Det kan tilläggas att den tillskjutande sambon många gånger inte har någon benefik avsikt gentemot den andra sambon specifikt (p. 12); det behöver alltså inte i egentlig mening vara fråga om att ett påstående om försträckning står emot ett påstående om gåva (jfr ”Terrys restaurang” NJA 2017 s. 1094 p. 11).

15. Om den som gör gällande en fordran inte bevisar sitt påstående, uppstår frågan om han eller hon har en rätt till ersättning på den grunden att den andra sambon gör en obehörig vinst.

Har den tillskjutande sambon rätt till ersättning på den grunden att den andra sambon gör en obehörig vinst?

Allmänna utgångspunkter

16. När en sambo bidrar med ett ekonomiskt tillskott för att förbättra egendom som den andra sambon äger sedan tidigare – denne bekostar t.ex. renovering eller utbyggnad av ett hus på den andra sambons fastighet – kan samborna komma överens om vad den ekonomiska följderna av tillskottet ska vara. De kan exempelvis träffa avtal om att den sambo som gör tillskottet ska bli delägare i egendomen. I motsats till vad som är fallet vid nyinköp av egendom blir det däremot inte aktuellt att presumera dold samäganderätt. Avgörande för att den i praxis utvecklade presumptionen om dold samäganderätt ska kunna tillämpas är förhållandena vid tidpunkten för förvärvet av egendom. Förutsättningarna har ansetts vara att egendomen har inköpts för gemensamt bruk och att den make eller sambo som inte utåt har framträtt som ägare har lämnat ett ekonomiskt bidrag till köpet. (Se NJA 2013 s. 242 p. 6.)

17. Om samlevnaden fortgår får den tillskjutande sambon normalt den nytta av investeringen som denne räknat med, genom att han eller hon fortsätter att använda den förbättrade egendomen tillsammans med sambon. Som framgått av det föregående måste utgångspunkten i dessa fall vara att det ekonomiska tillskottet inte ger upphov till en återkravs rätt (jfr p. 12).

18. Den situationen kan emellertid uppkomma att den tillskjutande sambon inte själv får någon nytta, eller bara begränsad nytta, av sitt ekonomiska tillskott därför att detta har skett kort före upplösningen av parrelationen. Frågan är då om det finns skäl att se annorlunda på tillskottet och om den tillskjutande sambon bör ha rätt till ersättning från den andra sambon. Det skulle sålunda kunna hävdas att den mottagande sambon som äger egendomen – och som genom parrelationens upplösning ensam kommer att tillgodogöra sig

investeringen – gör en obehörig vinst om han eller hon inte behöver ersätta den tillskjutande sambon för det värde som förts över.

Ersättning för obehörig vinst vid ett samboförhållandes upphörande?

19. Frågan är om en värdeöverföring av det aktuella slaget i sig ger en rätt till ersättning för den tillskjutande sambon, när det inte finns någon grund för detta i form av ett avtal, uppdrag eller liknande. Bedömningen kan ta intryck av vad som gäller enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer, men saken måste prövas också med hänvisning till vad som gäller inom det aktuella rättsområdet.

20. Obehörig vinst kan användas i olika betydelser. Det kan vara fråga om obehörig vinst som en övergripande princip (metanorm) som ligger bakom och kan förklara olika regler i rättssystemet och som kan påverka rättstillämpningen på olika sätt, t.ex. som en faktor av betydelse när regler ska tolkas. Uttrycket obehörig vinst kan emellertid också referera till en självständig rättsregel. Det är framför allt i det sist nämnda hänseendet som det i svensk rätt har intagits en avvisande, eller åtminstone skeptisk, inställning till obehörig vinst. Huruvida denna inställning har varit motiverad kan diskuteras. I detta mål är det emellertid inte fråga om rättsfigurens ställning i allmänhet. Frågan gäller enbart om en självständig regel om obehörig vinst bör tillämpas i den här aktuella situationen, dvs. när en sambo har tillfört ett värde till den andra sambons egendom och samborna därefter separerar.

21. Det rättsliga stödet för en särskild ersättningsrätt i samboförhållanden får betecknas som begränsat. Sambolagen och dess förarbeten ger inte underlag för att konstatera eller utveckla en sådan rätt. Inte heller talar den hittillsvarande rättstillämpningen tydligt för en ersättningsrätt i samboförhållanden. Den juridiska litteraturen om samboförhållanden håller visserligen öppet för en rätt till ersättning, som en kompensation för obehörig vinst, men också med

stöd av principer om bristande förutsättningar eller genom allmänna skälighetsbedömningar. Uttalandena i litteraturen är dock inte sådana att de kan anses ge ett tillräckligt stöd för en utveckling i riktning mot en särskild rätt. (Jfr t.ex. Bertil Bengtsson, Om äktenskapsliknande samliv, i Nordisk gjenklang, Festskrift til Carl Jacob Arnholm 18. desember 1969, s. 660 f., densamme, Äktenskapsliknande samlevnad, 2 uppl. 1976, s. 20 f., Göran Lind, Sambolagen m.m. En kommentar, 2013, s. 319 ff., och Kajsa Walleng, Att leva som sambo, En civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambor och om det är i takt med sin tid, 2015, s. 266 ff. och 285 ff.)

22. Det kan visserligen anföras skäl för en rätt till ersättning när en sambo har investerat i den andra sambons egendom. Närmast är det allmänna rättvisesynpunkter som talar för en sådan rätt. I sammanhanget kan också, för att underbygga en rätt till återkrav grundad på obehörig vinst, hänvisas till dansk och norsk rättspraxis liksom till finländsk lagstiftning och praxis (jfr t.ex. Walleng, a.a. s. 274 ff.). Med hänsyn till att regleringen av samboförhållanden skiljer sig påtagligt mellan de nordiska länderna, kan rättsläget i Danmark, Finland och Norge emellertid inte ges någon avgörande betydelse.

23. Samtidigt finns det flera – och samverkande – skäl mot en särskild ersättningsrätt. En rätt grundad på obehörig vinst skulle primärt vara ett sätt att hantera följderna av att ett samboförhållande upphör (jfr p. 18). En utgångspunkt för sambolagen har varit att lagen ska innehålla bestämmelser om det som är oundgängligt att reglera, medan sambor i övrigt har möjlighet att ordna sina ekonomiska mellanhavanden genom bl.a. avtal, testamenten och försäkringar. Mot denna bakgrund finns anledning till viss återhållsamhet, när det gäller att genom en rättsutveckling i domstolspraxis knyta nya rättsföljder till själva det förhållandet att sambor separerar.

24. Beaktas måste också att en ersättningsrätt grundad på obehörig vinst kan leda till att en separation skapar oförutsedda rättsliga och ekonomiska

konsekvenser i ett stort antal pågående eller tidigare upplösta samboförhållanden. En ersättningsrätt kan föra med sig inlåsnings effekter på så sätt att en sambo av ekonomiska skäl inte anser sig kunna separera. Även om inlåsnings effekter kan uppstå i förhållande till båda samborna torde de vara tydligast när det gäller den sambo som skulle få en oförutsedd skuld vid samboförhållandets upphörande. Sådana effekter bör i möjligaste mån knytas till medvetna val – t.ex. ett val att låna pengar – på sambornas sida.

25. Det finns i nu aktuella situationer goda möjligheter för den sambo som tillför ett värde att skydda sina ekonomiska intressen, exempelvis genom att dokumentera att det har skett en försträckning eller genom att begära ett avtal om delägarskap i egendomen. Det ger också den andra sambon möjlighet att ta ställning till om han eller hon vill ta emot värdet och därigenom sätta sig i skuld till den tillskjutande sambon eller acceptera henne eller honom som delägare.

26. Mot den angivna bakgrunden kan en värdeöverföring av det aktuella slaget inte ge rätt till ersättning grundad på obehörig vinst.

Bedömningen i detta fall

27. I det nu aktuella fallet kan OW inte anses ha bevisat att det har varit fråga om försträckning. Tvärtom framgår av OWs egna uppgifter att de ekonomiska transaktionerna skett med utgångspunkt i att samboförhållandet skulle bestå.

28. OW har inte heller, på den grunden att det skulle kunna anses ha uppkommit en obehörig vinst, rätt att få ut det värde som han tillfört MSs fastighet eller tillskjutit för bilköpet. Som OWs talan har utformats finns det inte anledning att pröva om hans yrkande kan bifallas på någon annan grund.

29. OWs talan ska följaktligen ogillas och hovrättens domslut fastställas. OW ska betala ersättning för MSs rättegångskostnad i Högsta domstolen med det belopp som har yrkats.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Lars Edlund (skiljaktig), Petter Asp och Malin Bonthron (referent, skiljaktig)
Föredragande justitiesekreterare: Emelie Hansell

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2018-10-23

Mål nr
T 1634-18

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Lars Edlund och referenten, justitierådet Malin Bonthron är skiljaktiga beträffande huvudsaken och anför följande.

Vi anser att MS ska förpliktas att till OW betala 150 000 kr jämte ränta och att domskälen efter punkt 11 ska ha följande lydelse.

Ekonomiska tillskott av investeringskaraktär

12. När den ena sambon har lämnat ett ekonomiskt tillskott som inte kan räknas till löpande utgifter av vardaglig karaktär utan snarare har karaktären av investering, kan tillskottet inte anses som ett normalt bidrag till det gemensamma hushållet. Det kan vara fallet t.ex. om sambon har skjutit till ett större belopp vid nyinköp av egendom som den andra sambon blir ägare av, eller bekostat mer omfattande reovering av den andra sambons egendom.

13. Ett köp som en sambo har gjort i eget namn kan under vissa förutsättningar anses ha skett för båda sambornas räkning, vilket medför att s.k. dold samäganderätt föreligger. Till grund för ett sådant synsätt ligger bedömningen att det mellan dem har förelegat en överenskommelse om att båda skulle bli ägare trots att köpet företagits i endast den enes namn (se NJA 2013 s. 242 p. 3).

Dok.Id 156879

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

Det ekonomiska tillskottets rättsliga innebörd

14. Det kan förekomma att samborna avtalat om att ett större ekonomiskt tillskott utgjort en försträckning eller en gåva riktad till den mottagande sambon. Situationen är emellertid inte alltid så klar. I relationen mellan sambor har den nära personliga och ekonomiska gemenskapen betydelse på så sätt att den ofta inverkar på de motiv samborna har vid olika typer av ekonomiska dispositioner. En följd av detta är att ett ekonomiskt tillskott varken behöver vara avsett som en gåva till den andra sambon eller som en försträckning. Det kan t.ex. antas vara vanligt att den sambo som gör det ekonomiska tillskottet inte har någon regelrätt gåvoavsikt riktad specifikt mot den andra sambon utan snarast gör tillskottet i syfte att själv – i och för sig tillsammans med sambon – få nytta av investeringen genom användning av det som investeringen avser.

15. Det är då inte i egentlig mening fråga om en överföring av värden – tillfälligt eller permanent – till den andra sambon och det ter sig därmed ofullständigt att beskriva situationen som antingen en försträckning eller en gåva. Situationen bör i stället förstås så att tillskottet alltjämt ingår bland den tillskjutande sambons ekonomiska tillgångar eller i vart fall kommer henne eller honom till nytta för egen del. Först om det i ett senare skede, exempelvis då samboförhållandet upphör, visar sig att den andra sambon väsentligen kommer att ensam tillgodogöra sig tillskottet utan avtal eller någon annan rättslig grund, kan det finnas skäl att överväga om den tillskjutande sambon bör ersättas för värdet av den överföring som då sker.

En sambos ekonomiska tillskott vid nyinköp av egendom som den andra sambon blir ägare av

16. Det ekonomiska tillskottet kan utgöras av ett bidrag vid inköp av mer värdefull egendom, t.ex. en bil, som den andra sambon anges som ägare till. Vid sådana nyinköp av egendom finns olika möjligheter för den bidragande

sambon att få del i äganderätten till egendomen. Samborna kan vara överens om att båda ska vara delägare, antingen öppet eller dolt. Även när sådan uttrycklig överenskommelse saknas kan i vissa fall själva bidraget leda till att den bidragande sambon anses ha en dold samäganderätt till den inköpta egendomen (se p. 13). Med hänsyn till de möjligheter som alltså finns för den sambo som gjort tillskottet att hävda del i äganderätten till nyinköpt egendom, saknas anledning att göra andra rättsliga överväganden – t.ex. angående obehörig vinst – med avseende på effekterna av sådana ekonomiska tillskott.

Ekonomiska tillskott som avser förbättring av egendom som den andra sambon äger sedan tidigare

17. När en sambo bidrar med ett ekonomiskt tillskott för att förbättra egendom som den andra sambon äger sedan tidigare – denne bekostar t.ex. renovering eller utbyggnad av ett hus på den andra sambons fastighet – kan samborna i och för sig komma överens om vad den ekonomiska följderna av tillskottet ska vara. De kan exempelvis träffa avtal om att den sambo som gör tillskottet blir delägare i egendomen. I motsats till vad som är fallet vid nyinköp av egendom blir det däremot inte aktuellt att presumera dold samäganderätt. Avgörande för att den i praxis utvecklade presumptionen om dold samäganderätt ska kunna tillämpas är förhållandena vid tidpunkten för förvärvet av egendom. Förutsättningarna har ansetts vara att egendomen har inköpts för gemensamt bruk och att den make eller sambo som inte utåt har framträtt som ägare har lämnat ett ekonomiskt bidrag till köpet. (Se NJA 2013 s. 242 p. 6.)

18. Om samlevnaden fortgår får den tillskjutande sambon normalt den nytta av investeringen som denne räknat med, genom att han eller hon fortsätter att använda den förbättrade egendomen tillsammans med sambon (jfr p. 14). I dessa fall måste utgångspunkten vara att det ekonomiska tillskottet inte ger upphov till en återkravs rätt.

19. Den situationen kan emellertid uppkomma att den tillskjutande sambon inte själv får någon nytta – eller bara begränsad nytta – av sitt ekonomiska tillskott därför att detta har skett kort före upplösningen av parrelationen. Frågan är då om det – åtminstone i vissa situationer – finns skäl att se annorlunda på sådana tillskott och om den tillskjutande sambon bör ha rätt till ersättning från den andra sambon.

Något om internationella förhållanden

20. I andra nordiska rättsordningar finns möjlighet för en sambo att under vissa förutsättningar få ersättning efter ett samboförhållandes upplösning baserat på principer om obehörig vinst. I norsk och dansk rätt har en sambo som har bekostat eller utfört arbete på den andra sambons egendom i fall där beloppen eller insatserna nått en viss nivå ansetts berättigad till ersättning i vissa fall, med motiveringen att den andra sambon annars skulle göra en obehörig vinst.

21. För norsk del kan nämnas att Høyesterett i rättsfallet Rt-1984-497 uttalade att det vid upplösning av samboförhållanden kan finnas utrymme för ersättningskrav baserade på allmänna berikande- och återbetalningsprinciper och på skälighetsöverbäganden. I rättsfallet HR-2000-36-A-Rt-2000-1089 tillerkändes en sambo med stöd av sådana principer ersättning ur den andra sambons dödsbo för att under en längre tidsperiod ha bidragit med ovanligt omfattande vård och omsorg avseende den senare avlidne sambon.

22. Från dansk praxis kan nämnas rättsfallet U.1986.765/3H den 29 augusti 1986, i vilket en sambo fick kompensation för bidrag till den andre sambons förvärv av ett sommarhus och en båt. I rättsfallet U.2016.1426Ø TFA2016.154/1 den 21 december 2015 fick en sambo kompensation för att under ett långt samliv ha bidragit till familjens gemensamma utgifter och därmed möjliggjort en inte obetydlig förmögenhetsökning för den andra sambon avseende dennes fasta egendom.

23. Beloppet har i dessa fall fastställts skönsmässigt, enligt dansk rätt bl.a. utifrån förhållandets längd och parternas ekonomiska förhållanden vid upplösningen. (Jfr Göran Lind, Sambolagen m.m., En kommentar, 2013, s. 328 ff. och Anders Agell och Margareta Brattström, Äktenskap Samboende Partnerskap, 6 uppl. 2018, s. 271 och bl.a. de rättsfall som nämns i p. 21 och 22.)

24. I finländsk rätt anges numera i lag att en sambo har rätt till gottgörelse, om han eller hon genom sin insats för det gemensamma hushållet har hjälpt den andra sambon att öka eller bevara dennes egendom, bl.a. genom placering av medel i egendom som ägs av den andra sambon. Det förutsätter att en upplösning av det gemensamma hushållet enbart utifrån ägandeförhållandena skulle leda till obehörig vinst (som inte är ringa) för den ena sambon på den andra sambons bekostnad. (Se 3 kap. 8 § lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll 14.1.2011/26.) Lagstiftningen utgör en kodifiering av den praxis som dessförinnan hade utvecklats i finländsk rätt (se RP 37/2010 rd s. 10 f.).

25. Från tiden före den finländska lagstiftningen kan t.ex. nämnas ett fall då en sambo beviljades ersättning för arbetsinsats på sin sambos egendom när samboförhållandets upplösning medfört att han inte fått vederlag i form av att bo i huset (HD 1988:27), ett fall då en sambo beviljades ersättning ur den andra sambons dödsbo för medel som han hade tillskjutit för att uppföra en sommarstuga på den andra sambons fastighet (HD 1988:28) och ett fall då en sambo fick ersättning för att hon använt sina förvärvsinkomster för familjens underhåll och verkat för familjens bästa och därmed möjliggjort för sin sambo att anskaffa förmögenhetstillgångar (HD 1993:168).

26. I övrig europeisk rätt – t.ex. tysk, fransk och engelsk – är principen om obehörig vinst väl förankrad och spelar en central roll, bl.a. i fråga om rätt till ersättning av det slag som är aktuellt i detta mål. Det förtjänar också att framhållas att det i Draft Common Frame of Reference (DCFR) finns ett särskilt

kapitel om obehörig vinst; Bok VII Unjustified enrichment. (Jfr Jan Ramberg och Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 10 uppl. 2016, s. 271, och Göran Lind, a.a. s. 328 ff.)

Svensk rätt bör tolkas i ljuset av nordisk och övrig europeisk rätt

27. I svensk rätt har det funnits en skepsis till att ge resonemang om obehörig vinst någon mer generell betydelse. Den inställningen beror sannolikt åtminstone delvis på en negativ inställning till frågan i äldre juridisk litteratur (se framför allt Jan Hellner, Om obehörig vinst, Särskilt utanför kontraktsförhållanden, Ett civilrättsligt problem i komparativ belysning, 1950; dock uttalar denne att domstolar otvivelaktigt har möjlighet att i därför lämpade fall använda principen om obehörig vinst som stöd för avgöranden, men då, på vanligt sätt och med användande av samma juridiska metod som annars, är hänvisade till att väga skäl för och emot olika lösningar, se a.a. s. 398).

28. Det kan emellertid konstateras att det finns rättsfall från Högsta domstolen där avgörandet baserats på resonemang om obehörig vinst (se särskilt NJA 1993 s. 13, NJA 2007 s. 519 och NJA 2009 N 40, jfr även NJA 1925 s. 184; jfr dock beträffande arbete och tjänster som utförts i parternas gemensamma intresse som ett led i samlevnaden NJA 1975 s. 298).

29. I den moderna juridiska litteraturen finns en betydligt mer positiv inställning till en rätt till ersättning i fall där en part annars skulle göra en obehörig vinst. Inte minst när det gäller förmögenhetsförhållandet mellan makar och sambor har det från flera håll förespråkats att vissa frågor skulle kunna lösas på det sättet. (Jfr t.ex. Bertil Bengtsson, Äktenskapsliknande samlevnad, 2 uppl. 1976 s. 20 f., Göran Lind, a.a. s. 332 ff., Kajsa Walleng, Att leva som sambo, En civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambor och om det är i takt med sin tid, 2015, s. 285 ff. och Örjan Teleman, Bodelning, Under äktenskap och vid skilsmässa, 6 uppl. 2016, s. 160. Vidare utanför familjerättens område t.ex. Mårten Schultz, Nya Argumentationslinjer i

förmögenhetsrätten, Obehörig vinst rediviva i SvJT 2009 s. 946 ff. och Jori Munukka, Är obehörig vinst en svensk rättsprincip? i Ny Juridik 3:09 s. 26 ff.)

30. Den traditionella skeptiska hållningen i Sverige till frågan om obehörig vinst avviker påtagligt från det synsätt som sedan lång tid varit rådande i övriga europeiska länder. I övriga nordiska länder finns på området för makars och sambors förmögenhetsförhållanden ett sedan länge etablerat rättsläge som framför allt vuxit fram i praxis (jfr bl.a. diskussionen i ämnet Samboeres rettsstilling i Norden vid Nordiska juristmötet 2014). Förvisso kan den utvecklingen ha varit mer trängande i dessa länder med hänsyn till läget där i fråga om rättslig reglering i övrigt rörande sambor. Samtidigt är just frågan om sambors förmögenhetsförhållanden oreglerad i svensk rätt (se p. 10). Det framstår inte heller som sannolikt att någon förändring på den punkten kommer att ske lagstiftningsvägen. Den lagstiftning som nu finns i form av sambolagen kan inte anses utgöra ett hinder mot att andra frågor kring sambors separation löses genom rättspraxis (jfr rättspraxisen om dold samäganderätt som tillkom efter 1974 års lag om ogifta sammanboendes gemensamma bostad).

31. Det finns mot denna bakgrund anledning att nu ta ett steg mot ökad nordisk rättslikhet i frågan och samtidigt uppnå ökad samsyn med europeisk rätt i övrigt. Konsekvenserna för enskilda kan inte beräknas bli så långtgående att det utgör ett skäl mot att ta ett sådant steg, särskilt med beaktande av de begränsningar som under alla förhållanden bör ställas upp.

En sambo som gjort ett större ekonomiskt tillskott bör i vissa fall kunna få ersättning

32. Om den sambo vars egendom förbättrats har varit införstådd med investeringen och uttryckligen eller underförstått samtyckt till den, bör den investerande sambon kunna få ersättning om samboförhållandet upplöses innan denne haft någon mer beaktansvärd egen nytta av investeringen. Det rör

sig alltså om ett fall som ligger mycket nära en situation där den investerande sambon får bedömas ha haft den mottagande sambons uppdrag (jfr p. 17 i justitierådet Stefan Lindskogs tillägg till NJA 2016 s. 1057). I den situationen kan det sägas att den mottagande sambon som äger egendomen – och som då visar sig ensam dra nytta av investeringen – gör en obehörig vinst, om han eller hon inte behöver ersätta den sambo som bekostat förbättringen. Detta principiella synsätt bör inte påverkas av vem som tar initiativ till att parrelationen avbryts.

33. Ersättning bör kunna utgå bara i fall där den mottagande sambon tillförs en investering av betydande och bestående värde. Ett krav på ersättning måste vidare anses förutsätta att det är fråga om betalningar som i och med parförhållandets upplösning innefattar värdeöverföringar som klart överstiger vad som är rimligt med beaktande av parternas ekonomi. Allt eftersom tiden går mellan investeringen och samboförhållandets upplösning minskar skälen för att den investerande sambon ska kunna få ersättning. Även den tid som gått efter samboförhållandets upplösning bör ges betydelse. Den som inte ganska snart efter en separation tar upp frågan om ersättning får närmast uppfattas ha avstått från sitt anspråk. I linje med vad som har sagts i det föregående bör värdeöverföringen anses ske vid samboförhållandets upplösning. Bedömningen av en rätt till ersättning – och i förekommande fall ersättningens storlek – bör ske med den utgångspunkten.

34. Beräkningen av ersättningen måste anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet. Normalt bör den ta sikte på det överförda värde som den andra sambon utan rättslig grund kan tillgodogöra sig vid tiden för samboförhållandets upplösning (jfr Hjalmar Karlgren, *Obehörig vinst och värdeersättning*, av Fritjof Lejman översedd utgåva 1982, s. 13 och 34). Ytterst blir det fråga om att göra en helhetsbedömning av vad som är skäligt och då ta hänsyn till att ersättningsansvaret för den andra sambon inte får bli alltför betungande. I det

sammanhanget bör även beaktas risken för sådana inlåsnings effekter som beskrivs i majoritetsmeningen.

Bedömningen i detta fall

35. OWs tillskott till MSs egendom utgör inte normala bidrag till parternas gemensamma hushåll under sambotiden.

36. Parterna har inte träffat något avtal om att tillskotten skulle ses som överföringar till MS, varken som lån eller som gåva. Att döma av utredningen har saken inte förts på tal mellan dem förrän i anslutning till att samboförhållandet upphörde. OWs uppgifter får dock anses innebära att han avsåg att själv – tillsammans med MS – få nytta av investeringen men att så inte kom att ske i någon nämnvärd utsträckning, eftersom samboförhållandet upphörde.

37. Det är i målet fråga om arbeten och installationer – utbyggnad av hus, installation av en braskamin, uppförande av en bod och målningsarbeten – som typiskt sett har ett ekonomiskt värde. MS, som känt till OWs investeringar och inte motsatt sig dem, har gjort en vinst som inte har någon rättslig grund. Hon är därmed ersättningsskyldig mot OW.

38. När det gäller hur stor MSs vinst varit finns i och för sig inte någon utredning i målet, t.ex. i form av värdeintyg, som utvisar vilken värdeökning som skett avseende MSs fastighet till följd av arbetena och installationerna. Med hänsyn till att samboförhållandet upplöstes så nära inpå att arbetena och installationerna hade färdigställts – och betalats – bör dock betalningarnas storlek kunna ges viss relevans för bedömningen av vinstens storlek. Hänsyn måste även tas till att ersättningsansvaret för MS inte får bli alltför betungande. Vid en helhetsbedömning av vad som är skäligt bör MS förpliktas att ersätta OW med 150 000 kr avseende arbetena och installationerna.

39. När det gäller personbilen har inte gjorts gällande att det skulle ha uppkommit en dold samäganderätt för OW till bilen. Det finns inte någon

anledning att göra andra rättsliga överväganden med avseende på effekterna av det ekonomiska tillskottet. OW har därför inte rätt till någon ersättning i den delen.

40. Överröstade i den delen är vi eniga med majoriteten i frågan om rättegångskostnader.

NJÄ 2014 s. 364

Högsta domstolen

NJÄ 2014 s. 364 (NJÄ 2014:31)

Målnummer:	T487.13	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2014-04-23		
Rubrik:	Bevisbördan för att ett mottaget belopp har utgjort en gåva vilar på mottagaren. De beviskrav som normalt gäller i tvistemål är tillämpliga.		
Lagrum:			
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJÄ 1975 s. 577• NJÄ 2012 s. 804		

REFERAT

Södertörns tingsrätt

A.S. förde vid Södertörns tingsrätt den talan mot Z.P. som framgår av tingsrättens dom.

Tingsrätten (tingsfiskalen David Harrby) anförde följande i dom den 30 mars 2011.

Ostridiga bakgrundsfakta

A.S. hade tidigare en tandläkarmottagning i Handen där Z.P. var anställd som tandsköterska. Den 3 april 2009 var A.S. med om en bilolycka. Z.P. färdades i bilen bakom A.S. och efter olyckan körde hon honom hem. Senare samma dag överfördes 100 000 kr från A.S. till Z.P:s bankkonto.

Yrkanden m.m.

A.S. har yrkat att Z.P. ska förpliktas att till honom betala 100 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 oktober 2010 till dess betalning sker. Vidare har han yrkat att hon till honom ska betala 300 kr för ansökningsavgift och 340 kr för ombudskostnad i målet om betalningsföreläggande. - - -

Z.P. har bestritt käromålet men vitsordat de yrkade beloppen samt sättet att beräkna ränta som skäligt i och för sig. - - -

Grunder

A.S. har som grund för sin talan anført att parterna träffat ett avtal genom vilket han lånat ut 100 000 kr till Z.P. Z.P. har trots anmodan inte återbetalat beloppet efter att det förfallit till betalning.

- - -

Z.P. har som grund för sitt bestridande angett att beloppet om 100 000 kr har lämnats som gåva från A.S. till henne. - - -

Utvecklande av talan

- - -

Utredningen

A.S. har åberopat avskriften av det SMS som han skickade till Z.P. den 28 oktober 2010 till styrkande av att han meddelat Z.P. att han "[¿] aldrig brukar ge en gåva på 100 000 SEK. Var vänlig återbetala. Jag har väntat länge nog utan ränta".

Z.P. har som skriftlig bevisning åberopat överföringskvittensen på överföringen om 100 000 kr den 3 april 2009 till styrkande av att det överförda beloppet är en gåva. Hon har även åberopat utskrifter av SMS-trafik från hennes telefon mellan Z.P. och A.S. till styrkande att överföringen av 100 000 kr utgjort en gåva och att det var först den 16 oktober 2010 som A.S. gjorde gällande att det skulle återbetalas.

A.S. och Z.P. har hörts under sanningsförsäkran.

A.S. har även åberopat vittnesförhör med sin mor, H.S., till styrkande av att Z.P. lånat 1 000 kr av henne, att Z.P. önskat låna 100 000 kr av henne samt att A.S. sagt att han kunde låna ut 100 000 kr till Z.P. om han vann pengar.

- - -

Domskäl

Frågan som tingsrätten först har att ta ställning till är om överföringen har varit ett lån eller en gåva

I målet är det ostridigt att 100 000 kr har överförts från A.S. till Z.P. Det är A.S. som har bevisbördan för sitt påstående och därmed är den som ska bevisa att överföringen av 100 000 kr har utgjort ett lån.

A.S. har uppgett att Z.P. flera gånger bett om att få låna 100 000 kr samt att hon var med vid överföringen. Han har även uppgett att de kommit överens om att lånet skulle återbetalas efter sex månader och att han begärt betalning av henne flera gånger. Z.P. å andra sidan har uppgett att hon aldrig bett honom om ett lån samt att hon inte var med vid överföringen av pengarna. Hon har vidare uppgett att A.S. aldrig förrän det att hon vägrade att vittna i patientskadeärendet har framställt något krav på betalning. Snarare har det varit tvärtom eftersom hon direkt efter överföringen frågat om hon skulle lämna tillbaka pengarna varpå han sagt att han inte ville det. Ord står mot ord och det finns enligt tingsrättens uppfattning ingen anledning att bedöma någon av A.S. eller Z.P. som mer trovärdig än den andre. Enbart A.S:s uppgifter är mot den bakgrunden inte tillräckliga för att han ska anses ha bevisat sitt påstående. Frågan blir då vilken övrig bevisning som finns till stöd för hans talan.

Av förhöret med A.S:s mor har framkommit att Z.P. skulle ha lånat 1 000 kr vid ett tillfälle samt även bett att få låna 100 000 kr i december 2008. Tingsrätten finner ingen anledning att ifrågasätta H.S:s trovärdighet. Emellertid rör uppgifterna inte den nu ifrågavarande överföringen och kan inte ge mer stöd åt A.S:s talan än att Z.P. vid annat tillfälle frågat en annan person om ett lån.

Den utskrift av ett SMS som A.S. åberopat bevisar att han den 28 oktober 2010 skrivit till Z.P. och sagt att han inte brukar ge gåvor om 100 000 kr och att han vill att hon ska betala tillbaka.

Den skriftliga bevisning i form av utskrifter av SMS-trafik som Z.P. åberopat visar att A.S. efter att ha bett Z.P. att vittna i ett patientskadeärende sagt att han vill att hon återbetalar pengarna.

SMS-utskrifterna bevisar enligt tingsrätten ingenting annat än att A.S. den 16 oktober 2010 begärt att Z.P. ska återbetala pengarna och senare ett påstående om att han inte brukar ge 100 000 kr i gåva. Huruvida hans avsikt vid själva överföringen faktiskt varit ett ge Z.P. ett lån eller en gåva framgår inte av utskrifterna.

Även om vissa omständigheter, såsom beloppet om 100 000 kr och att Z.P. var anställd av A.S., inte talar för att det skulle varit fråga om en gåva är det A.S. som har att bevisa att transaktionen utgjort ett lån. A.S., som varit Z.P:s arbetsgivare och den som får anses som den starkare parten i flera avseenden, är även den som lättast kunnat skaffa sig framtida bevisning i frågan exempelvis genom skuldebrev eller annan dokumentation. Av det som framkommit i målet är det tingsrättens bedömning att den utredning som har presenterats inte är sådan att den bevisar A.S:s påstående om att överföringen varit ett lån. A.S:s talan kan därför inte vinna bifall.

- - -

Domslut

Käromålet ogillas.

Svea hovrätt

A.S. överklagade i Svea hovrätt och yrkade att hovrätten skulle förplikta Z.P. att till honom utge 100 000 kr samt ränta - - -.

Hovrätten beslutade den 8 juni 2011 att inte meddela prövningstillstånd. Beslutet överklagades och HD (justitieråden Stefan Lindskog, Lena Moore och Agneta Bäcklund) meddelade i beslut den 17 november 2011 tillstånd till målets prövning i hovrätten. I skälen för beslutet anförde HD följande.

Klargörande rättspraxis saknas om vem som har bevisbördan när den ena parten påstår att ett överlämnat belopp utgör ett lån och den andra parten att det rör sig om en gåva. Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att denna fråga prövas av högre rätt.

Inte heller går det att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till utan en prövning i hovrätten.

Z.P. motsatte sig ändring av tingsrättens dom. Hon hade samma inställning till yrkat belopp och sättet att beräkna ränta som vid tingsrätten.

Hovrätten (hovrättslagmannen Monika Sörbom, hovrättsrådet Rakel Granditsky Hökeberg, referent, och tf. hovrättsassessorn Annika Rygart Kjellander) anförde följande i dom den 20 december 2012.

Hovrättens domskäl

Z.P. var tidigare anställd som tandsköterska hos A.S. Det är ostridigt i målet att A.S. den 3 april 2009 överförde 100 000 kr från sitt konto i Handelsbanken till Z.P:s personkonto i Nordea. A.S. gjorde överföringen när han befann sig i sin bostad efter det att Z.P. hade skjutsat hem honom efter den bilolycka som han varit inblandad i och som hon hade bevittnat.

A.S. har som grund för sin talan anført att överföringen av pengarna var ett lån som förfallit till betalning men inte återbetalats, medan Z.P. som grund för sitt bestridande har anført att pengarna överfördes till henne som en gåva. Vid hovrättens prövning av om överföringen var ett lån eller en gåva är frågan om bevisbördans placering av avgörande betydelse.

Bevisbördans placering

En huvudprincip som kommit till uttryck i praxis är att den som påstår sig inneha ett betalningskrav på grund av en lämnad försträckning har bevisbördan för påståendets riktighet. Detta eftersom han eller hon typiskt sett har betydligt lättare än motparten att säkerställa bevisning. (Se bl.a. NJA 1975 s. 577, NJA 2009 s. 64 samt Fitger m.fl., Rättegångsbalken, kommentaren till 35 kap. 1 § RB.)

Som HD har konstaterat saknas klargörande praxis om vem som har bevisbördan i ett fall som det nu aktuella, när den ena parten påstår att ett belopp som ostridigt överlämnats utgör ett lån och den andra parten påstår att det rör sig om en gåva (HD:s beslut den 17 november 2011 i mål Ö 3134-11). I linje med vad HD uttalat i sin dom den 28 november 2012 i mål T 153-11 (NJA 2012 s. 804), anser hovrätten att det bör kunna krävas att den som oväntat mottar en större summa pengar säkrar bevisning genom att t.ex. se till att ett gåvobrev upprättas.

Det rör sig i detta mål om en plötslig och till synes oöverlagd överföring av en stor summa pengar i tiden nära inpå en för A.S. omskakande händelse. Omständigheterna har enligt hovrättens mening därmed varit sådana att övervägande skäl talar för att det får anses åligga Z.P. att visa att den rättshandling som A.S. vidtog genom överföringen var ett uttryck för verklig gåvoavsikt. Vid den fortsatta bedömningen utgår hovrätten därför från att Z.P. har bevisbördan för att överföringen var en gåva.

Hovrättens bedömning

Frågan är först om den muntliga bevisningen ger stöd för Z.P:s påstående.

Z.P. har gjort gällande att hon aldrig frågat A.S. om hon kunde få låna pengar av honom och att de överförda pengarna kom som en överraskning för henne. Hon har också framhållit att hon flera gånger efter att hon mottagit pengarna frågade A.S. om hon skulle föra tillbaka dem till hans konto och att han då inte ville prata om saken. A.S. har å sin sida uppgett att Z.P. vid flera tillfällen, och senast när hon körde hem honom efter bilolyckan då de talade om livet i största allmänhet, frågat honom om hon fick låna 100 000 kr. Hans uppgifter om att Z.P. tidigare efterfrågat möjligheten att få låna pengar vinner stöd av vittnesförhöret med H.S. Hon har bl.a. berättat om ett tillfälle i kafferummet på arbetsplatsen när A.S., som svar på Z.P:s fråga om ett lån, svarade att han kunde låna ut pengar om han "vann på Lotto".

Mot Z.P:s uppgifter står också vad A.S. har uppgett om att han och Z.P. kom överens om att lånet skulle återbetalas efter sex månader och att han påmint henne om detta flera gånger. Han har också uppgett att det var Z.P. som själv skrev sitt kontonummer i hans dator i samband med överföringen.

Det går alltså inte att dra några slutsatser av den muntliga bevisningen som innebär att Z.P. har visat att överföringen var en gåva.

Hovrätten konstaterar vidare att det av Z.P. åberopade transaktionskvittot inte visar annat än att pengarna överfördes den 3 april 2009, vilket är ostridigt i målet. Mot Z.P:s uppgifter om att hon inte medverkade vid överföringen och inte föreslog att A.S:s skulle skriva "Tack" på raden för meddelande till mottagaren, står A.S:s uppgifter om att ordet "Tack" skrevs dit på hennes initiativ. Någon bestämd slutsats kan därför inte dras av ordet "Tack" på transaktionskvittot.

Den SMS-konversation som fördes mellan parterna den 16 oktober 2010, och som åberopats av dem båda, talar enligt hovrättens mening inte mer för en ursprunglig gåvoavsikt från A.S:s sida än för motsatsen.

De trafikmålsanteckningar från bilolyckan som Z.P. har åberopat saknar betydelse för bedömningen av om överföringen av pengarna var en gåva eller inte.

Z.P. har alltså inte visat att A.S:s överföring av 100 000 kr till henne den 3 april 2009 var ett uttryck för gåvoavsikt från hans sida. Överföringen utgjorde således ett lån. Det är ostridigt i målet att A.S. uppmanat Z.P. att återbetala pengarna samt att ingen återbetalning skett.

A.S:s yrkande om återbetalning ska mot denna bakgrund bifallas. Om belopp och ränta råder inte tvist.

Hovrättens domslut

Med upphävande av tingsrättens dom förordnade hovrätten att Z.P. till A.S. skulle betala 100 000 kr samt ränta på beloppet - - -.

Högsta domstolen

Z.P. överklagade och yrkade att HD skulle ogilla A.S:s talan.

A.S. motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Anna Eleblad, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom.

Skäl

Bakgrund

1. Det är ostridigt att A.S. har överfört 100 000 kr från sitt bankkonto till Z.P:s bankkonto. Överföringen skedde samma dag som A.S. varit inblandad i en trafikolycka och sedan skjutsats hem av Z.P.

2. A.S. har påstått att överföringen utgjorde ett lån och begärt att Z.P. ska betala tillbaka beloppet till honom. Z.P. har dock hävdats att hon fick pengarna i gåva och att hon därför inte är återbetalningsskyldig. Frågan i HD är vem av parterna som har bevisbördan för sitt påstående.

Bevisbörda m.m.

3. Det finns ett antal teorier om vilka underliggande faktorer som bör vara styrande för bevisbördans placering i olika tvistesituationer (se bl.a. Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2005 s. 41 ff.). Praxis har inte anammat någon princip som den huvudsakliga men ofta används olika skäl hänförliga till den s.k. bevissäkringsteorin som grund för att lägga bevisbördan på den ena parten. Bevissäkringsteorin innebär att bevisbördan läggs på den part som typiskt sätt haft lättare än motparten att säkerställa bevisning eller som haft de bästa försättningsarna att göra det (a.a. s. 182 f.). I många fall kan en teori eller princip inte ensam ge anvisning om hur bevisbördan ska placeras utan argument hämtade från olika teorier är av betydelse.

4. I mål om betalning på grund av försträckning ska normalt borgenären visa den påstådda fordran (se t.ex. NJA 1975 s. 577). I enlighet med bevissäkringsteorin kan borgenären på ett relativt enkelt sätt säkra bevisning för sin fordran. Det finns således skäl som talar för att den part som påstår att en överföring utgör ett lån också har bevisbördan för det. Samma argument kan dock motivera placering av bevisbördan på den som påstår att överföringen utgjort en gåva. Även den parten har normalt goda möjligheter att säkra bevisning.

5. Den som gynnas genom en ifrågasatt ensidig rättshandling som gåva har i doktrinen ansetts ha bevisbördan för att det rör sig om gåva (Ekelöf m.fl., Rättegång IV, 7 uppl. 2009, s. 103 f. och Heuman a.a. s. 254 ff.; jfr NJA 2012 s. 804). Det ligger i gåvomottagarens intresse att rättshandlingen företagits och även säkra bevisning om det. Övervägande skäl talar därför för att det är den part som påstår att en överföring utgör en gåva också har att styrka det.

Bedömning

6. Z.P. har således att styrka att A.S:s överföring av beloppet är uttryck för en verklig gåvoavsikt och syftar till rättsverkan utan någon ytterligare åtgärd av A.S. (jfr NJA 1987 s. 40).

7. Som hovrätten kommit fram till talar den bevisning Z.P. åberopat varken för eller emot att överföringen utgjorde en gåva. Hon har därför inte styrkt sitt påstående om gåva. Hovrättens dom bör därför fastställas.

HD:s avgörande

HD fastställer hovrättens domslut.

HD (justitieråden Stefan Lindskog, Lena Moore, Ingemar Persson, Martin Borgeke och Anders Eka, referent) meddelade den 23 april 2014 följande dom.

Domskalet

Bakgrund

1. A.S. bedrev under den i målet aktuella tiden en tandläkarpraktik där Z.P. var anställd som tandsköterska.

2. A.S. överförde den 3 april 2009 ett belopp om 100 000 kr från sitt bankkonto till Z.P:s bankkonto. Överföringen gjordes av A.S. via en dator i hans bostad. Utöver A.S. fanns i bostaden vid tillfället hans hustru samt Z.P.

3. Enligt A.S. utgjorde överföringen ett lån från honom till Z.P. Han har berättat bl.a. följande. Z.P:s ekonomiska situation var ansträngd och hon hade vid flera tillfällen bett honom om att få låna pengar. Den aktuella dagen hade han varit med om en trafikolycka och Z.P. hade gett honom skjuts hem från olycksplatsen. Då hon återigen bad om att få låna pengar gick han med på det. Han genomförde överföringen. Z.P. var med vid datorn. Det var hon som skrev in numret på det konto till vilket pengarna skulle överföras. Hon ville dessutom att det skulle stå "Tack" på meddelanderaden. De kom överens om att lånet

skulle återbetalas efter sex månader.

4. Z.P. har gjort gällande att beloppet var en gåva. Hon har berättat bl.a. följande. Hon har inte bett om att få låna pengar. I samband med att hon lämnade A.S:s bostad överlämnade han ett papper som han sade att hon fick läsa först när hon kom hem. När hon senare tittade på pappret såg hon att det var en kvittens på en överföring av 100 000 kr. I meddelanderaden hade "Tack" angetts. Hon frågade vid flera tillfällen A.S. om hon skulle föra tillbaka pengarna till hans konto. Han ville då inte tala om saken.

Frågan i HD

5. Parterna är överens om att en överföring av ett belopp om 100 000 kr har skett från A.S. till Z.P. Den fråga som HD har att pröva är därför om det rör sig om ett lån eller en gåva.

Bevisbörda och beviskrav

6. Den som i en rättegång kräver betalning på grund av ett påstått penninglån (försträckning) har som princip att styrka sitt påstående (NJA 1975 s. 577). Den principen tar dock inte sikte på det fallet att det står klart att ett visst belopp har förts över från en person till en annan och det råder oenighet om överföringens innebörd. Frågan är därför om det även i ett sådant fall bör ankomma på den som hävdar att det rör sig om ett penninglån att bevisa detta eller om bevisbördan i stället bör läggas på den som påstår att beloppet har överförts i gåvosyfte.

7. I rättsfallet NJA 2012 s. 804 var frågan huruvida ett visst fordringsanspråk (en regressrätt), som hade uppkommit enligt skuldebrevslagen, hade efterskänkts såsom en gåva. HD uttalade att det som princip gäller att en gäldenär, som påstår att en medgäldenär har eftergett den regressrätt som denne har enligt skuldebrevslagen, har bevisbördan för att så har skett. Om det görs gällande att rätten har efterskänkts, så krävs att det står klart att rättshandlingen är uttryck för en verklig gåvoavsikt. Som skäl för bevisbördans placering framhöll HD bl.a. intresset av att hindra oöverlagda förmögenhetsöverföringar. Domstolen uttalade vidare att en sådan ordning ger större anledning för de inblandade att säkra bevisning.

8. De angivna skälen gör sig gällande även när frågan, som i detta fall, gäller huruvida en överföring av ett belopp har utgjort ett lån eller en gåva. Om bevisbördan placeras på den som hävdar att ett mottaget belopp utgör en gåva, bör detta vidare kunna minska risken för missbruk från mottagarens sida när det råder oklarhet om bakgrunden till att ett belopp har överförts. Detsamma gäller i de fall då en överföring har skett av misstag.

9. Det anförda innebär således att bevisbördan för att ett mottaget belopp har utgjort en gåva vilar på mottagaren. De beviskrav som normalt gäller i tvistemål är tillämpliga.

Bedömningen i detta fall

10. Det ligger alltså på Z.P. att styrka att A.S:s överföring av beloppet om 100 000 kr har utgjort en gåva, dvs. att överföringen har varit förenad med en gåvoavsikt och syftat till en förmögenhetsöverföring från honom till henne.

11. Som hovrätten har kommit fram till är det inte möjligt att utifrån den muntliga bevisningen dra slutsatsen att överföringen har varit en gåva. Inte heller det som i övrigt har kommit fram ger tillräckligt stöd för Z.P:s påstående. Hon har därför inte styrkt att överföringen har utgjort en gåva. Det innebär att hovrättens domslut ska fastställas.

Domslut

HD fastställer hovrättens domslut.

HD:s dom meddelad: den 23 april 2014.

Mål nr: T 487-13.

Rättsfall: NJA 1975 s. 577 och NJA 2012 s. 804.

Sökord: Bevisbörda; Beviskrav; Gåva
